

Van anti-climax naar langzaam herstel: de Europese Unie in 1993

door Bart KERREMANS

Deeltijds docent aan het Departement Politieke en Sociale Wetenschappen van de Universitaire Instelling Antwerpen, aan het Vesalius College te Brussel en aan de Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen van de Katholieke Universiteit Brussel

Het definiëren van een jaar in enkele woorden, zeker als dit reeds een aantal maanden achter ons ligt, is niet eenvoudig. Jaren worden immers voortdurend door voorspoed en tegenslag gekenmerkt en meestal domineert geen van beide. Toch kan men de betekenis van 1993 voor de Europese Gemeenschap annex Europese Unie wel degelijk in enkele woorden duiden. Het was het jaar dat volgde op de enorme anti-climax van 1992 (dat jaar had immers dat van de grote doorbraak naar een eengemaakt Europa moeten worden maar werd uiteindelijk het jaar van het *débaclé* van Maastricht) en dat de eerste tekens van moeizaam herstel liet zien. Het was het jaar van een grote politieke onzekerheid omtrent "Maastricht" en het jaar van de inwerkingtreding ervan. Het was het jaar van een hevige economische recessie en de eerste bescheiden tekens van herstel. Het was het jaar van monetaire chaos en een langzaam teruggevonden stabiliteit.

I. Economische context

Bij de beschrijving van de ontwikkelingen in de Europese Unie in 1993 kan men moeilijk voorbijgaan aan de economische recessie die in dat jaar het zwaarste toesloeg. Het BBP van de EU kromp met ruim 0.4%, terwijl de werkgelegenheid daalde met 2% wat een verwachte werkloosheid van 12% in 1994 oplevert (COM (93) 238). Daarnaast verminderden de inkomsten van de diverse overheden zodat het gemiddelde begrotingstekort van de lidstaten steeg tot 6.4% van het BBP van de EU waarbij de traditioneel slechtst scorende landen het nog slechter deden. De realisatie van de EMU ligt mede omwille van die reden nog verder af dan aanvankelijk werd gedacht.

Het enige positieve signaal kwam er van de inflatie die in 1993 verder daalde, echter ten koste van een zware tol. De hoge interestvoeten zorgden er immers voor dat speculatiegolven op gang kwamen en de monetaire stabiliteit ondergraven werd. Kortom, het was dan ook in een vrij slechte economische context dat de Europese Unie haar socio-economisch beleid moest voeren. De twee peilers daarvan vormden het Programma ter voltooiing van de Interne Markt en het Witboek inzake Groei, Concurrentievermogen en Werkgelegenheid.

A. Interne Markt

Overeenkomstig artikel 8A van de Europese Eenheidsakte moest de Interne Markt op 31 december 1992 werkelijkheid worden. Voor een groot deel was dit ook het geval ook al werden voor een aantal sectoren overgangperiodes voorzien waardoor de Interne Markt in z'n volledigheid pas zal tot stand komen in 1998 (Hooghe, 1993). Toch kan men nu reeds van het bestaan van een nagenoeg volledig vrije EU-markt spreken. Zo werden de douane-controles (niet te verwarren met de personencontroles) aan de binnengrenzen van de EU afgeschaft. De

lange rijen vrachtwagens aan de grensposten behoren dan ook tot het verleden. De BTW-verrichtingen, b.v. worden nu gecentraliseerd geregeld totdat de inning in het land van oorsprong (i.p.v. het land van bestemming) in 1997 in voege zal treden.

De juridisch voorziene datum van 31 december 1992 betekent evenwel niet dat alle wetgevende activiteiten inzake de interne markt een einde hadden genomen (Agence Europe ¹, n° 5903, 22.1.93: 7-8). Twisten tussen de lidstaten en de soms lange tijdsduur van de samenwerkingsprocedure hadden tot gevolg dat een deel van het wetgevende werk nog in 1993 werd verricht. Tevens moest nog een flink deel van de reeds vastgelegde richtlijnen door de lidstaten in nationale regels omgezet worden. Tenslotte betekende de inwerkingtreding van de Interne Markt eveneens dat de controle op de naleving ervan door de lidstaten via een geheel van controlemechanismes werd geïntensifieerd.

(i) Vrij verkeer van goederen

Wat het vrij verkeer van goederen betreft werd in de loop van 1993 de interne markt voor geneesmiddelen gerealiseerd. Dit gebeurde door een reeks richtlijnen die door de Raad werden vastgesteld en die betrekking hebben op geneesmiddelen voor menselijk gebruik en diergeneesmiddelen (Bulletin EG ², 93-6: 34-35). Daarin wordt o.m. het principe van de wederzijdse erkenning voorzien. Wanneer een bedrijf in één van de lidstaten een handelsvergunning krijgt voor geneesmiddelen kan het in de andere lidstaten op grond daarvan vragen dat die vergunning ook daar geldt. Indien zulks door een of meerdere lidstaten geweigerd wordt, wordt in een bindende arbitrage op communautair niveau voorzien. Deze procedure wordt echter pas in 1998 verplicht.

Voor nieuwe geneesmiddelen werd een gecentraliseerde procedure voorzien waarin vergunningen worden geleverd die in heel de EG geldig zijn (Publikatieblad EG ³, L 214, 24.8.93). Tevens wordt de controle op de geneesmiddelen die op die manier erkend zijn, overgelaten aan een "Europees Bureau voor de Geneesmiddelenbeoordeling" dat overeenkomstig de beslissing van de Eerste Top van Brussel in Londen gevestigd zal worden.

Naast de geneesmiddelen werd verder gewerkt aan een reeks maatregelen die moeten leiden tot de harmonisatie van technische normen voor chemische producten en veiligheidsvoorschriften voor motorvoertuigen (Algemeen Verslag 1993 ⁴: 44-45).

(ii) Vrij verkeer van diensten

Meest in het oog springend bij de realisatie van de interne markt voor diensten is het wetgevende werk inzake financiële diensten. Ten eerste werd een richtlijn vastgesteld waarin beleggingsondernemingen een minimumkapitaal moeten hebben en een deel van hun vermogen moeten reserveren voor de dekking van bepaalde risico's eigen aan hun activiteiten (zoals wisselkoersrisico's en rente-voetrisico's) (Bull. 93-3: 15). Complementair daaraan werd een richtlijn vastgesteld waarin de voorwaarden voor de toekenning van vergunningen aan beleg-

1 Hierna afgekort als AE.

2 Hierna afgekort als Bull.

3 Hierna afgekort als PB-Eg.

4 Hierna afgekort als AV.

gingsondernemingen worden geharmoniseerd. Hierdoor kan een beleggingsonderneming op basis van één vergunning in de hele EU opereren (PB-EG, L141, 11.6.93).

(iii) Vrij verkeer van kapitaal

Op 1 januari 1994 werd het verkeer van kapitaal binnen de EU volledig vrij. Dit wil zeggen dat de overgangsbepalingen die voor Griekenland, Spanje, Portugal en Ierland waren voorzien en die gedurende de monetaire crisis van 1992 werden aangewend om het kapitaalverkeer in deze landen te beperken, niet meer geldig zijn. Alleen voor Griekenland werd nog tot eind juni een uitzondering voor kortlopende kapitaalverrichtingen toegestaan (AV: 54).

(iv) Overheidsopdrachten

Ten aanzien van de overheidsopdrachten was het meeste werk reeds voor 1993 verricht. Alleen het politiek controversiële dossier van de leveringen en werken inzake de zogenaamde uitgesloten sectoren (water, energie, vervoer en telecommunicatie) moest nog geregeld worden. Dat gebeurde dan ook in een richtlijn die op 14 juni door de Raad werd vastgesteld (Bull. 93-6: 40-41; COM (93) 236).

(v) Opheffing van fiscale belemmeringen

Op 1 januari 1993 traden de overgangsregeling (1993-1997) inzake BTW en het gemeenschappelijk regime inzake accijnzen in werking. Daarbij wordt er met een reeks gemeenschappelijke tarieven gewerkt waarop beperkte afwijkingen zijn toegestaan (Hooghe, 1993: 400-401). Tevens werden op die dag de douaneformaliteiten voor handel tussen de lidstaten opgeheven. Nochtans waren een aantal problemen i.v.m. de BTW in 1992 onopgelost gebleven. Het belangrijkste daarvan vormde de BTW-regeling voor gebruikte goederen, kunstvoorwerpen, antiques en voorwerpen voor verzamelingen. Op 13 december bereikte de Raad hierover na jarenlange onderhandelingen een politiek akkoord. Daarbij wordt een BTW-heffing toegepast die geldt voor de winstmarge van de handelaar en niet voor de totale waarde van de verhandelde goederen. Tevens wordt geen BTW geheven op transacties die plaatsvinden tussen particulieren (Bull., 93-12: 27).

(vi) Vrij verkeer van personen

De lijdensweg van het vrij verkeer van personen, nochtans het voor burgers meest zichtbare onderdeel van het Interne Marktprogramma, werd in 1993 gewoon verdergezet. Daarom was op 1 januari 1993 geen einde gekomen aan de controle aan de binnengrenzen en constateerde het Europese Parlement "dat meer dan 8 miljoen staatsburgers van derde landen die in de Gemeenschap verblijven, wanneer zij van de ene lidstaat naar de andere willen reizen, verplicht worden tot langdurige formaliteiten, met name voor het verkrijgen van een visum" (PB-EG, C176, 28.6.93). Een belangrijke reden daartoe vormde het geheel van problemen die de ratificatie van een conventie (in het kader van het Schengen-Akkoord) betreffende de controle aan de buitengrenzen in de weg stonden. Daartoe behoorde o.m. het feit dat de Duitse grondwet daartoe gewijzigd moest worden en het Franse wantrouwen ten aanzien van de Italiaanse controles aan de buitengrenzen en het "laxisme" van de Nederlandse overheid ten aanzien van de drugsproblematiek (zie o.m. AE, 5971, 30.4.93: 9-10).

Vooraf Frankrijk formuleerde verschillende malen een aantal bezwaren. Zo bracht de Franse Senaat op 29 juni een rapport uit waarin op de Duitse, Griekse,

Spaanse en Portugeze buitengrenscontroles kritiek werd geuit (AE, 6011, 30.6.93: 9-10). Tevens stelde dit land de operationalisering van het "Schengen Information System" (SIS), d.i. een databank waarin politiegegevens van de diverse Schengen-landen worden gecentraliseerd, als voorwaarde voor de opheffing van de personencontroles aan de binnengrenzen. Uiteindelijk zou dit laatste, samen met een Franse grondwetsherziening (betreffende de asielprocedure) ervoor zorgen dat de inwerkingtreding van de Conventie tot 1 februari 1994 uitgesteld werd (AE, 6089, 20.10.93: 8). Maar zelfs met dit uitstel werd het vrij verkeer van personen niet in het vooruitzicht gesteld. Het Schengen-Akkoord geldt immers niet voor het Verenigd Koninkrijk, Ierland en Denemarken. Mede op grond daarvan en op basis van de overtuiging dat de Commissie terzake initiatieven had moeten nemen, heeft het Europese Parlement een procedure wegens nalatigheid tegen de Commissie bij het Hof van Justitie opgestart (AE, 6024, 17.7.93: 13).

Belangrijk voor het vrij verkeer van personen was eveneens de inwerkingtreding van het Verdrag betreffende de Europese Unie op 1 november, meer bepaald titel VI betreffende de samenwerking op het gebied van justitie en binnenlandse zaken. Op basis daarvan (art. K.3) heeft de Commissie een voorstel kunnen doen inzake de controle op personen die de buitengrenzen van de Unie overschrijden (Bull. 93-11: 101). Tevens werd op basis van artikel 100C een voorstel van verordening gedaan waarin de landen worden vastgesteld waarvan de onderdanen een visum moeten hebben bij het overschrijden van de buitengrenzen van de Unie.

De Commissie besliste echter wel om geen gebruik te maken van de mogelijkheid die in artikel k.9 wordt voorzien om aan de Raad voor te stellen de maatregelen inzake asiel onder te brengen onder artikel 100C (wat betekent dat de inspraak van het Europese Parlement groter wordt). De Commissie wil daarmee echter wachten totdat meer ervaring met het communautaire asielbeleid is opgedaan (Bull. 93-11: 102).

B. Witboek omtrent Groei, Concurrentievermogen en Werkgelegenheid

De economische recessie die de Europese Unie in 1993 teisterde, versterkte de overtuiging bij de Europese Commissie en verschillende lidstaten omtrent twee zaken. Ten eerste dat een communautaire aanpak vereist was om de crisis het hoofd te bieden en ten tweede dat in deze aanpak oplossingen gevonden moesten worden voor de structurele problemen van de Europese economie. De weerslag van die overtuiging is te vinden in het zgn. Witboek dat de Commissie in december 1993 aan de Europese Raad voorlegde (COM (93) 700). Daarin worden enerzijds een aantal structurele tekorten van de Europese economie uit de doeken gedaan en anderzijds een aantal mogelijke therapieën voorgesteld. Het zijn die therapieën die in de aanloop naar de Tweede Top van Brussel (de eerste vond in oktober plaats als gevolg van de ratificatie van het Verdrag van Maastricht door de laatste lidstaat: Duitsland) de publieke debatten beheersten. Grosso modo kunnen daarin drie delen onderkend worden. Ten eerste het ingrijpen op de kost en de kwaliteit van de arbeid. Ten tweede het actief stimuleren van de vraag en ten derde de financiële consequenties daarvan voor de begroting van de EU.

Inzake arbeid wordt in het Witboek en ook in de beslissing van de Europese Raad grote nadruk gelegd op de noodzaak aan een vermindering van de arbeidskost. Dit moet gerealiseerd worden door de afname van de bijdrageverplichtingen van de werkgevers aan de sociale zekerheidsstelsels van de lidstaten. De Commissie stelde voor deze te compenseren door de heffing van een belasting op de uitstoot van CO₂ (cf. infra). Ten tweede moet dit gerealiseerd worden door de

toename van de arbeidsproductiviteit door een grotere arbeidsflexibiliteit. Ten derde moet meer geïnvesteerd worden in de permanente vorming van de werknemers.

Inzake de stimulering van de vraag stelde de Commissie voor een reeks investeringen op te zetten ten belope van 120 miljard ECU. Deze zouden zich richten op infrastructuur, telecommunicatie, energienetwerken en informatie. Gehoopt werd dat deze tegen het jaar 2000 15 miljoen nieuwe banen zouden genereren. De Europese Raad volgde de Commissie hier evenwel niet. Onder druk van vooral Nederland, Groot-Brittannië en Duitsland werd de werkgelegenheidsdoelstelling veel vager geformuleerd. Tevens bleef onduidelijkheid bestaan over de financiering van de voorziene bedragen. Daarmee verwijzen we naar het derde onderdeel van het Witboek, m.n. de budgetaire gevolgen ervan voor de Unie.

Budgetair gezien stelde een meeruitgave van 120 miljard ECU een aantal problemen voor de EU-begroting. Binnen de marges van de vastgelegde begrotingsrichtlijnen was het onmogelijk deze uitgave te verrichten. Vandaar dat verschillende lidstaten niet alleen argwanend stonden tegenover de omvang van het voorgestelde bedrag maar ook tegenover de wijze waarop dit gefinancierd zou worden. De uitkomst hiervan was een beslissing van de Europese Raad waarin 5 miljard over een periode van 6 jaar uit de EU-begroting gefinancierd wordt. 7 miljard wordt door de Europese Investeringsbank geleverd. 8 miljard tenslotte moet op de kapitaalmarkt gezocht worden ook al is onduidelijk op welke manier dit moet gebeuren. Landen als Groot-Brittannië, Duitsland en Nederland vrezen immers dat de EU zich via leningen en deficit-spending in een spiraal van toenevende schulden zou werken. Pleitbezorgers van het witboek vrezen echter dat de vaagheid over de financiering in feite erop neerkomt dat het plan niet uitgevoerd zal worden (cf. Handelingen van het Europese Parlement, 15-12-93: 168-193 & 209-218).

II. Begroting en financiën

1. *Het Interinstitutionele Akkoord*

1993 was het eerste jaar dat viel onder de bepalingen van het Pakket Delors II dat in iets gewijzigde vorm op de Top van Edinburgh (december 1992) was goedgekeurd. Concreet betekent dit dat de financiële middelen tussen 1993 en 1999 geleidelijk toenemen van 1.20% tot 1.27% van het BNP van de Unie. Tegelijkertijd treden er verschuivingen op in de aard van de inkomsten waarover de Unie kan beschikken. Vooral het aandeel van de BTW-inkomsten daalt gevoelig. Ten eerste wordt daarvoor de limiet van 1.4% van de gemeenschappelijke grondslag verlaagd tot 1%. Ten tweede wordt de maximum grondslag van de BTW-middelen verlaagd van 55 naar 50% van het BNP voor die lidstaten waarvan het BNP lager ligt dan 90% van het communautaire gemiddelde. Deze maatregel was een eis van de armere lidstaten omdat in deze landen de consumptiequote (aandeel van consumptie in BNP) hoger ligt (rond de 60%) dan in de rijkere lidstaten waar deze lager dan 50% is. Gezien de BTW een consumptiebelasting is, had dit het paradoxale gevolg dat de armere lidstaten via de BTW meer moesten bijdragen dan de noordelijke. De aftopping van de grondslag tot 55% in februari 1988 (Top van Brussel) had daarin geen soelaas gebracht. De aftopping tot 50% moet dus het aandeel van de armere lidstaten in de EU-inkomsten verder reduceren.

Anderzijds betekent dit dat de Europese Unie haar verminderde inkomsten via de BTW-heffing moet compenseren met een verhoging van de directe bijdrage

die de lidstaten op grond van hun aandeel in het BNP van de Unie moeten betalen. Het is duidelijk dat de toename van de afdrachten vanwege de rijkere lidstaten die daarvan het gevolg is, ook leidt tot een kritischere houding vanwege deze ten aanzien van de uitgaven die de EU verricht. Een eerste weerklank daarvan vindt men in het Interinstitutioneel Akkoord betreffende de Begrotingsdiscipline en de Verbetering van de Begrotingsprocedure dat als gevolg van de budgettaire aanpassingen van de Top van Edinburgh noodzakelijk was geworden. Dit akkoord, dat op 29 oktober in de marge van de Eerste Top van Brussel gesloten werd, is in feite een aanpassing van het Interinstitutioneel Akkoord omtrent dezelfde materie dat in 1988 gesloten werd.

De totstandkoming van dit akkoord verliep niet zonder problemen. Het Europese Parlement stelde meteen belangrijke eisen voorop. De parlementaire goedkeuring van de budgettaire vooruitzichten van Edinburgh werd afhankelijk gemaakt van de sluiting van een interinstitutioneel akkoord waarin vastgelegd werd dat de rol van het Parlement in de vaststelling van de begroting groter zou zijn. Meer bepaald eiste het Parlement dat het onderscheid tussen verplichte en niet-verplichte uitgaven zou worden opgeheven. Daarbij zou de procedure voor de niet-verplichte uitgaven eveneens voor de verplichte gelden (AE, 6062, 11.9.93: 12). Dit zou betekenen dat het Parlement het laatste woord zou krijgen omtrent elke wijziging die voor de uitgavenbegroting voorgesteld zou worden. Het is duidelijk dat daarover bij de lidstaten (vooral Frankrijk) nogal wat weerstand bestond. In het uiteindelijke akkoord wordt dan ook maar ten dele aan de wensen van het Parlement tegemoet gekomen. Meer bepaald blijft het onderscheid bestaan tussen verplichte en niet-verplichte uitgaven bestaan maar wordt het Parlement van bij de aanvang (d.w.z. de opbouw van de ontwerp-begroting) bij de besluitvorming omtrent de verplichte uitgaven betrokken, dit onder de vorm van een overlegprocedure die wordt toegepast voor de stemming over de ontwerp-begroting in de Raad. Hoewel het akkoord in principe voor zes jaar geldt, wordt tevens bepaald dat de intergouvernementele conferentie van 1996 zich over de budgettaire bevoegdheden kan buigen.

De belangrijkste bepalingen van het akkoord hebben echter niet zozeer op de bevoegdheden betrekking dan wel op de begrotingsdiscipline. Daarvoor worden duidelijke grenzen aan de omvang van de begroting gesteld. Meer bepaald liggen de grenzen van de eigen middelen van de Unie duidelijk vast en belooft het Parlement zich in de vaststelling van de uitgavenbegroting aan die grenzen te houden. Op vraag van deze instelling wordt dan weer voorzien dat uitgaven die door een daling van het BNP niet konden verricht worden in een bepaald jaar niet automatisch in mindering komen van de begroting van het jaar dat daarop volgt (PB-EG, C331, 7.12.93 & AE, 6097, 30.10.93: 9).

B. De Begroting 1990

Op 27 oktober geeft het Europese Parlement uiteindelijk kwijting aan de begroting van 1990. Aanvankelijk had het Parlement deze kwijting geweigerd omwille van een gebrek aan begrotingsdiscipline en de tekorten in de financiële controle (Bull. 93-10: 101).

C. De Begroting 1993

Aan de begroting van het jaar 1993 moesten een aantal wijzigingen worden aangebracht. Enerzijds waren deze noodzakelijk omdat door de ernst van de economische crisis het niveau van de voorziene inkomsten gereduceerd moest wor-

den (-2.5 miljard ECU). Dit zowel wat betreft het begrotingsplafond (uitgedrukt in % van het lager uitvallende BNP) als wat betreft de BTW-inkomsten (die als gevolg van de dalende consumptie minder werden). Aan de uitgavenzijde waren dan weer aanpassingen nodig als gevolg van de hogere uitgaven inzake landbouw (+1.33 miljard ECU) en de financiële gevolgen van de monetaire crisis. Vooral de herwaardering van de Belgische frank t.o.v. de ECU speelde hier een belangrijke rol gezien de meeste administratieve uitgaven in deze munt worden verricht. Tenslotte moest eveneens een meeruitgave van 15.2 miljoen ECU worden voorzien voor de garanties die de Unie had voorzien voor leningen van de Europese Investeringsbank aan Kroatië en Slovenië.

D. De Begroting 1994

De vaststelling van de begroting van 1994 werd voor een groot deel doorkruist door de onderhandelingen over het Interinstitutionele Akkoord betreffende de Begrotingsdiscipline. Voor de rest werd de vaststelling ervan gekenmerkt door een relatieve sereniteit waarin de twee belangrijkste instellingen, het Parlement en de Raad, de nodige bereidheid toonden om met elkaars verzuchtingen en wensen rekening te houden. Zo aanvaarde de Raad in tweede lezing een belangrijk deel van de amendementen die het Parlement aan de Ontwerp-begroting had aangebracht. Anderzijds liet het Parlement een aantal van haar eisen vallen bij de definitieve vaststelling van de begroting tijdens de plenaire zitting van december.

In de nieuwe begroting, de tweede die valt onder de financiële richtlijnen van Edinburgh, zijn duidelijk de effecten van deze richtlijnen te zien. De vastleggingskredieten belopen 72,4 miljard ECU wat een toename is van 4.31% t.o.v. 1993 (zie tabel 19 in AV). Voor de betalingskredieten gaat het om een bedrag van 69 miljard ECU wat een toename is van 4.72% t.o.v. 1993.

Uitgesplitst naar de diverse begrotingsposten valt op hoe men de stijging van de landbouwuitgaven (garantie) tracht te beperken (+2.18%) terwijl men duidelijke toenames vooropstelt in de middelen van de structurele fondsen. De middelen van het EFRO stijgen met meer dan 13% t.o.v. 1993. Voor de landbouw, afdeling oriëntatie en voor het Europees Sociaal Fonds gaat het om stijgingen van resp. 10.35 en 18%. Ook wordt de financiële armslag van het Cohesiefonds groter. Met 1.8 miljard ECU wordt een stijging vastgelegd van 18.4% t.o.v. 1993. Andere spectaculaire stijgers zijn vervoer (+25%), informatie en communicatie (+40%), milieu (+32%) en transeuropese netwerken (+31%).

III. Concurrentie en industrieel beleid

A. Overheidssteun en industriebeleid in probleemsectoren

Het voeren van een streng concurrentiebeleid waarin de vrije mededinging gegarandeerd moet blijven is in periodes van economische recessie geen sinecure. De Commissie, die de belangrijkste actor is in het communautaire concurrentiebeleid, heeft dat aan den lijve kunnen ondervinden. De lidstaten hebben immers tal van pogingen ondernomen om bedrijven die zwaar door de recessie getroffen werden financieel te ondersteunen. Voor de staal- en ijzerindustrie was de Commissie evenwel bereid een uitzondering te maken wanneer deze gekoppeld werd aan de voorwaarde van capaciteitsvermindering. Precies die voorwaarde bleek voor de nodige problemen te zorgen. Door de weerstand van een aantal

regeringen, werd de sanering van de staalsector een zware dobber. Die sanering vormde het voorwerp van het zgn. Braun-rapport dat een capaciteitsreductie van 25.8 miljoen ton voor ruw staal en 17.9 miljoen ton voor gewalst staal voorzag. De Commissie zou (via het EGKS-budget, cf. art 53a EGKS) de begeleidende sociale maatregelen (voor de geschatte 50.000 werklozen) op zich nemen (450 miljoen ECU). De verdere uitwerking van dit plan, tenminste voor wat de capaciteitsreductie betreft, werd overgelaten aan de staalsector zelf voor zover het privébedrijven betreft en aan de lidstaten voor zover het gaat om openbare bedrijven (AE, 5929, 27.2.93: 7-8). Vooral voor deze laatste categorie van bedrijven bleken heel wat problemen te bestaan omdat verschillende regeringen begrijpelijkerwijze een zekere weerstand toonden ten aanzien van sluitingen. Tevens vroeg de Duitse regering aanvankelijk zelfs een capaciteitsverhoging voor het bedrijf Eko-Stahl, iets wat door de Commissie werd geweigerd (AE, 6064, 15.9.93: 7 & 12), en vroegen de Italiaanse en Spaanse regering toestemming voor de subsidiëring van bepaalde staalbedrijven, iets wat voor de Commissie alleen maar aanvaardbaar was indien ook een aantal bedrijven tegen 1997 gesloten zouden worden (AE, 6065, 16.9.93: 8). Uiteindelijk bereikten de Commissie en deze drie lidstaten overeenstemming over de sluitingen en de begeleidende maatregelen zodat de Raad op 22 december zijn goedkeuring kon verlenen aan een reeks subsidies die door de betrokken lidstaten en Portugal waren aangevraagd (Bull. 93-12: 51).

De staalsector was echter niet de enige sector die in 1993 duidelijke zorgen baarde. Door de economische recessie werden een aantal andere sectoren eveneens zwaar getroffen en geconfronteerd met hun, veelal structurele, zwakheden. Zo werd de automobielsector geconfronteerd met een scherpe terugval (16%) in de verkoop. Plannen van de Commissie om daaraan te verhelpen, leidden vooralsnog niet tot concrete acties. Wel werd vanwege Japan bereikt dat het geplande invoercontingent voor wagens lager zou uitvallen dan aanvankelijk was afgesproken.

Wat de scheepsbouw betreft, bleven de problemen die al jaren aanslepen zich op een scherpe manier manifesteren. Op basis daarvan werd de bekende Zeven-de Richtlijn die steunverlening aan deze sector toestaat, met één jaar verlengd.

B. Bedrijfsconcentraties en mededinging

In tegenstelling tot de voorgaande jaren was het beleid van de Commissie inzake bedrijfsconcentraties en mededinging minder controversieel. Dat neemt niet weg dat ten opzichte van een aantal voorgestelde samenwerkingsverbanden tussen bedrijven een procedure werd opgestart. In 1993 werden 396 nieuwe zaken ingeleid op basis van de artikels 85 en 86 van het EEG-Verdrag (AV: 64).

IV. Onderzoek en technologische ontwikkeling

Voor het beleid inzake onderzoek en technologische ontwikkeling (OTO) vormde 1993 een scharnierjaar. Enerzijds werd het Derde Kaderprogramma (1990-1994) verder afgewerkt. Anderzijds werden de laatste voorbereidingen getroffen voor de opstarting van het Vierde Kaderprogramma (1994-1998). Meer bepaald werden de initiatieven die de Commissie reeds had genomen aangepast aan de richtsnoeren die op de Top van Edinburgh vastgelegd waren. De Raad en het Parlement keurden dan ook een aangepast voorstel van de Commissie (zie COM (93) 158) goed. Daarin wordt rekening gehouden met de vraag van de Europese Raad naar een grotere selectiviteit bij de toewijzing van de onderzoekskredieten en

naar een betere verspreiding van de onderzoeksresultaten (o.m. naar KMO's). Tevens wordt een betere coördinatie tussen communautaire en nationale onderzoeksinitiatieven vooropgesteld. Ook wat de inhoudelijke invulling van de projecten betreft, treedt er een accentverschuiving op. Nadruk wordt nu gelegd op onderzoek in een beperkt aantal algemene sectoren en in technologieën die voor meerdere bedrijfssectoren nuttig zijn. Vernoemd worden de industriële en informatietechnologie, de biowetenschappen, het vervoer en het onderzoek naar sociale uitsluiting in steden.

V. Het structuurbeleid

Zoals in het Algemeen Verslag (1993: 148) wordt opgemerkt, heeft een economische recessie niet alleen tot gevolg dat de economische groei vertraagt of stilvalt maar ook dat het verschil in economische welvaart tussen verschillende landen en regio's toeneemt. Het is mede binnen die context dat het structuurbeleid van de Europese Unie in 1993 gezien moet worden. De roep naar een solidariteit tussen noord en zuid werd er alleen maar luider door. Dat was overigens reeds naar aanleiding van de goedkeuring van het Verdrag van Maastricht zo. De Economische en Monetaire Unie die daarin vervat ligt, was alleen aanvaardbaar voor de "zuidelijke" lidstaten en Ierland indien daar tegenover belangrijke financiële transfers zouden staan die deze landen in de mogelijkheid zouden stellen om aan de voorwaarden van de EMU te voldoen. Tegenover die eis naar méér geld stond de eis van de "noordelijke" lidstaten om een efficiëntere besteding daarvan. Tevens hebben ze getracht een deel van die transfers zelf in de wacht te slepen door naar aanleiding van de hervorming van de structuurfondsen de opname van een aantal van hun regio's onder doelstelling 1 (structurele economische achterstand) te eisen. Doelstelling 1 slurpt immers 70% van de structurele middelen op.

De drie aan elkaar gekoppelde elementen (toename transfers, efficiëntere besteding, noordelijke regio's in doelstelling 1) werden als volgt uitgewerkt. De toename van de transfers werd op de Top van Edingburgh vastgelegd in het zgn. Pakket Delors II. Daarin werd voorzien in de oprichting van een Cohesiefonds en in de uitbreiding van de middelen voor de Structurele Fondsen, samen goed voor bijna een verdubbeling van de structurele middelen, gespreid over zes jaar.

De grotere efficiëntie werd doorgevoerd via zes verordeningen waarin de hervorming van de structuurfondsen van 1988 (als gevolg van het Pakket Delors I) werd verfijnd. Daarin wordt naast een aanpassing van de doelstellingen (doelstelling 3 en 4 werden samengevoegd) gestreefd, naar een betere toepassing van de beginselen van partnerschap (met de lokale autoriteiten), additionaliteit (co-financiering), programmatie op langere termijn en de versterking van de follow-up (Bull. 93-7: 48).

De opname van noordelijke regio's onder doelstelling 1 trok evenwel de meeste aandacht. Op 20 juli werd daarover uiteindelijk, na lang en moeizaam onderhandelen onder Belgisch voorzitterschap, een akkoord bereikt. De regio's die als gevolg daarvan aan doelstelling 1 werden toegevoegd zijn Henegouwen (B), de vroegere DDR (D), de Highlands and Islands (UK), Merseyside (UK), Flevoland (NL) en de arrondissementen Valenciennes, Douai en Avesnes (F).

VI. Sociaal beleid

Voor het sociaal beleid van de EU was 1993 een overgangsjaar waarin enerzijds verder gewerkt werd aan de uitvoering van het Sociaal Charter van 1989 en

anderzijds gewacht werd op de inwerkingtreding van het Verdrag van Maastricht en het daarbij horende Sociaal Protocol.

De plannen en initiatieven inzake sociale beleid van de Europese Unie werden vooral gedomineerd door het probleem van de werkloosheid. Zoals de Commissie in haar Vijfde Jaarlijkse Verslag over de Werkgelegenheid in Europa (COM (93) 238) opmerkte, werd een werkloosheidspercentage van 12% voor 1994 verwacht. Tevens zou de ongelijkheid inzake dit probleem tussen de verschillende lidstaten toenemen. Ook kon men niet onder de vaststelling vandaan dat een afname van de economische groei de werkgelegenheid doet afnemen maar dat een toename van de economische groei niet tot een evenredige toename van de werkgelegenheid leidt. Vandaar dat de Commissie, voorlopig alleen onder de vorm van rapporten, er voor koos het probleem aan te kaarten. Dit gebeurde in eerste instantie in het Groenboek over het Europees Sociaal Beleid (COM (93) 531) dat in november door de Commissie werd goedgekeurd. Dit document bevatte alleen de diagnose van het probleem en een algemene opsomming van de maatregelen die in het kader van het communautaire sociaal beleid werden uitgevaardigd en degene die in de toekomst vereist zijn. Voor de uitwerking daarvan werd evenwel een Witboek (dat in 1994 verschenen is) aangekondigd.

Ook in het ondertussen genoegzaam bekende Witboek inzake Groei, Concurrentievermogen en Werkgelegenheid (COM (93) 700) wordt op het werkloosheidsprobleem ingegaan. Daarin wordt nadruk gelegd op een daling van de arbeidskost (o.m. via dalende afdrachten aan de sociale zekerheid), arbeidsflexibiliteit, opleiding en permanente vorming en een verbetering van de arbeidsbemiddeling.

Op het wetgevende vlak kregen een aantal richtlijnen van de Raad de nodige aandacht. Zo werd op 23 november een richtlijn inzake minimumvoorschriften voor de arbeidstijd (PB-EG, L307, 13.12.93) vastgelegd. Daarin werden minimumvoorschriften geformuleerd waarvan sommige in de noordelijke lidstaten van de EG vreemd moeten overkomen. Zo wordt de maximale wekelijkse arbeidstijd op 48 uur gelegd, de maximale dagelijkse arbeidstijd op 11 uur, de minimale wekelijkse rusttijd op 24 uur zonder onderbreking, de minimale jaarlijkse vakantie op 4 weken en de maximale nachtelijke arbeidsduur op 8 uur.

VII. Milieu

1993 vormde voor het communautaire milieubeleid het eerste jaar waarin het Vijfde Beleidsplan en Actieprogramma op het Gebied van Milieu en Duurzame Ontwikkeling werd uitgevoerd. In dat plan wordt grote nadruk gelegd op de integratie van milieuaspecten in het communautaire beleid op andere gebieden en op de samenwerking met mensen uit de lidstaten die verantwoordelijk zijn voor het milieu o.m. ten behoeve van een preventief milieubeleid.

Op wetgevend vlak werden beslissingen genomen die een logische opvolging waren van het wegvallen van de binnengrenzen. Zo nam de Raad een verordening aan inzake het toezicht en de controle op de overbrenging van afvalstoffen binnen, naar en uit de Europese Gemeenschap (PB-EG, L30, 6.2.93). Tevens werd een besluit aangenomen inzake de beheersing van grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan (PB-EG, L39, 16.2.93). Tevens werd in het kader van de beheersing van de CO₂-uitstoot een richtlijn vastgesteld die de emissienormen voor kleine bedrijfswagens even streng maakt als deze voor personenwagens. Inzake de uitstoot van CO₂ ondernam het Belgisch voorzitterschap overigens een poging om terzake een communautaire heffing in

te voeren. Vooral door het verzet van het Verenigd Koninkrijk (voor fiscale maatregelen geldt de unanimititeit) lukte dit niet.

VIII. Landbouwbeleid

Het landbouwbeleid werd in 1993 gekenmerkt door drie belangrijke facetten. Ten eerste werd de hervorming waartoe in 1992 (op basis van het Plan Mac Sharry) was besloten, op een aantal punten verbeterd en versoepeld. Ten tweede werd uitvoering gegeven aan het plan ter reductie van de productie in een aantal landbouwsectoren. Ten derde speelde landbouw een enorm belangrijke rol in de externe betrekkingen van de Europese Unie. Dit laatste zal bij de bespreking van het buitenlands beleid aan bod komen.

De hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) was in 1993 aan z'n uitvoering toe. De grote lijnen en de meeste concrete beslissingen waren immers reeds in de loop van 1992 vastgesteld en genomen. Toch werden door de Raad een aantal bepalingen van die hervorming versoepeld. Dit gebeurde naar aanleiding van de discussie over de vaststelling van de landbouwprizen die jaarlijks een zware bevalling blijkt te zijn. Daarom werd ook nu de vaststelling van die prijzen gekoppeld aan een aantal andere landbouwdossiers. Het totale pakket dat de Raad op 27 mei vaststelde bestond dan ook uit een compromis over de versoepeling van de braaklegging van landbouwgronden (waarmee men wilde vermijden dat alleen de minder goede gronden zouden worden braak gelegd), een akkoord over de gemeenschappelijke marktordening voor suiker (waarin strengere criteria voor de toekenning van quota's worden vastgelegd), een overeenkomst over de verhoging van de melkquota's met 0,6% (uitgezonderd voor Italië, Spanje en Griekenland die een hogere verhoging krijgen) en een reductie van de interventieprijs voor melkerijboter, een overeenkomst over de financiering van de interventies van de afdeling garantie van het landbouwfonds (EOG-FL) en tenslotte een akkoord over de landbouwprizen voor 1993-1994 (Bull. 93-5: 45-46).

De eerste uitvoeringsmaatregelen van de landbouwhervorming werden genomen voor de graansector en de sectoren van het rundsvlees, schapevlees en tabak. Het principe daarbij is de verlaging van de interventieprizen en de compensatie daarvan door directe inkomenssteun aan de landbouwers. In de graansector wordt dergelijke steun verbonden aan de voorwaarde van de braaklegging.

Wanneer men kijkt naar het budget dat in 1993 aan het landbouwbeleid, afdeling garantie werd besteed dan vallen twee zaken op. Ten eerste lagen de uitgaven hoger dan in de begroting 1993 was vastgelegd (35352 miljoen ECU tegenover de voorziene 34052 miljoen ECU). Dit was o.m. te wijten aan de versoepelingsmaatregelen waartoe de Raad op 27 mei had besloten (zie boven) en aan de monetaire crisis van augustus. Het tweede wat opvalt is dat de uitgaven ruim binnen de grenzen van het maximum stijgingspercentage gebleven zijn en dat ondanks de economische recessie. Dat stijgingspercentage bedraagt 74% van de stijging van het BNP (nominale waarde). De uitgaven zaten daar 1305 miljoen ECU onder (AV: 209-211).

IX. Buitenlands beleid en externe betrekkingen

A. Buitenlands beleid

Het buitenlands beleid van de Europese Unie werd in de loop van 1993 door twee elementen gedomineerd. Het eerste, dat van puur interne aard was, was de inwerkingtreding van het Verdrag van Maastricht waardoor de Europese Politieke Samenwerking (EPS) van weleer vervangen werd door het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB). Juridisch betekent dit dat de lidstaten meer dan in het verleden hun buitenlands beleid op elkaar moeten afstemmen.

Het tweede was ongetwijfeld de voortdurende oorlog in ex-Joegoslavië en het manifeste onvermogen van de Europese Unie om daar eensgezind een antwoord op te geven, GBVB ten spijt. Alleen al de manier waarop de erkenning van de onafhankelijkheid van Macedonië bleef aanslepen en uiteindelijk resulteerde in afzonderlijke erkenningen van de lidstaten met uitzondering van Griekenland legde de pijnlijke structurele tekorten van EPS en GBVB bloot. De twee EG-voorzitters, Denemarken en België, waren daarom gedoemd in Belgrado, Pale, Zagreb en Sarajevo te gaan dreigen zonder dat deze dreigementen nog enige geloofwaardigheid hadden. Milosevic, de president van Servië, nam zelfs de moeite niet om in augustus 1993 uit vakantie weer te keren om de EU-voorzitter, Willy Claes, in Belgrado te ontmoeten. Een ultiem bewijs dat de credibiliteit van de Unie in deze kwestie volledig onbestaande was geworden. Toch kan niet gesteld worden dat de Unie, gegeven de beperkingen die door de unanimiteitsregel worden gesteld, uitgeblonken heeft in complete inactiviteit. Zowel op het politieke vlak als "ten velde" werden toch een aantal acties ondernomen.

Politiek gezien steunde de Unie voltallig de oprichting van een internationaal Tribunaal voor de bestraffing van Oorlogsmisdaden in ex-Joegoslavië. Toch moest de Unie, via haar vertegenwoordiger Owen, langzaam maar zeker een aantal van haar principes inzake ex-Joegoslavië laten vallen. Zo betekende het Vance-Owen Plan dat het beginsel van de territoriale integriteit van Bosnië-Herzegovina, de facto werd opgegeven. Ook bleek dat de Unie, net zomin als de CVSE en de VN, konden verhinderen dat de veiligheid van de zgn. veilige havens (gebieden die onder de Bosnische soevereiniteit zouden blijven vallen) meer en meer een fictie werd. Het is pas met de actieve betrokkenheid van de NAVO in 1994 dat dit weer mogelijk werd.

"Ten velde" bleef de EU zich inzetten door de intensifiëring van de humanitaire hulp, o.m. via het UNHCR en de rapportering van de gebeurtenissen via waarnemers. Dat laatste lijkt onnuttig maar kan in het licht van de activiteiten van het Oorlogstribunaal op termijn zeer nuttig zijn. Slachtoffers en daders zijn dan immers beter gekend.

De crisis in ex-Joegoslavië versterkt niet alleen het slechte imago van de EPS en het GBVB maar genereert ook de indruk dat het GBVB met niets anders dan met ex-Joegoslavië bezig is. Ten dele is dat ook zo. Op andere gebieden overstijgt de betrokkenheid van de Unie immers meestal niet het "declaratoire". D.w.z. dat het EU-optreden beperkt blijft tot al of niet stevige verklaringen over allerhande crississen. Zo werden verklaringen aangenomen m.b.t. de terroristische activiteiten van de Koeridsche PKK, de politieke crisis in Algerije, het vredesproces in Zuid-Afrika, de schendingen van de mensenrechten in Birma, het Vredesakkoord tussen Israël en de PLO, de oorlog in Angola en het Akkoord van Governor's Island omtrent Haïti. In een aantal gevallen ging dit gepaard met concrete acties zoals

de hulp aan de opbouw van bestuursinstellingen in Liberia of het zenden van waarnemers voor de verkiezingen in Rusland.

B. Externe economische betrekkingen

De grootste hoeveelheid activiteiten inzake externe betrekkingen ontplooit de EU niet inzake internationale politiek (*sensu strictu*) maar wel op het vlak van de externe economische betrekkingen. De belangrijkste dossiers die hier in 1993 de aandacht kregen, waren ongetwijfeld de Uruguay-Ronde en de uitbreiding van de Unie. Dit wil niet zeggen dat andere dossiers niet belangrijk zouden geweest zijn. Om de verdere uitbouw van de relaties met Centraal en Oost-Europa en de steun aan de economische hervormingen aldaar (via het Phare-programma) werden onverminderd voortgezet. Maar het politieke belang van de twee bovenvermelde dossiers was bijzonder groot omdat ze, elk op hun eigen manier, invloed hadden op kernvragen omtrent Europese integratie. De reële dreiging van vetos die gedurende heel 1993 op de Uruguay Ronde woog, bevatte ernstige risico's op een verlamming van de werkzaamheden van de Unie in andere beleidsdomeinen en een risico voor de goede afhandeling van de ratificaties van het Verdrag van Maastricht. De uitbreidingsonderhandelingen raakten niet alleen de kern van de institutionele structuur van de Europese Unie maar hadden een belangrijke politieke ondertoon. Het was immers duidelijk dat er in de Unie lidstaten zijn die in de verruiming een middel zijn om de verdieping te remmen en lidstaten die met de verruiming willen wachten (of er sceptisch tegenover staan) om eerst een verdieping mogelijk te maken. Concreet betekende dit dat deze sceptici zich in de onderhandelingen zeer gevoelig toonden voor een "ontdieping" van datgene wat inzake Europese integratie reeds gerealiseerd werd.

Terwijl het uitbreidingsdossier niet in 1993 afgehandeld kon worden omdat over gevoelige dossiers (zoals transit, bijdrage aan het EU-budget, steun aan de arctische landbouw en de arctische regio's en toegang tot viswateren) noch in de EU, noch tussen de EU en de kandidaat-lidstaten overeenstemming was bereikt, was dit voor de Uruguay Ronde na 7 jaar onderhandelen wel mogelijk (Kerremans, 1994). Dit kwam omdat in 1993 voor twee dossiers uiteindelijk binnen de Unie overeenstemming werd bereikt en de Amerikaanse onderhandelingspartners daar na lange onderhandelingen mee akkoord konden gaan. Het betrof het Blair House Akkoord en de uitzonderingen inzake de handel in audio-visuele diensten.

Het Blair House Akkoord, dat op 20 november 1992 in Washington werd gesloten, was een bilateraal akkoord tussen de Europese Gemeenschap en de Verenigde Staten dat de impasse over de landbouwonderhandelingen van de Uruguay-Ronde moest doorbreken. Dit akkoord voorzag in een afbouw van de steun van de Europese Unie aan de landbouw (die o.m. leidde tot de dumping van goedkope landbouwproducten op de wereldmarkt) via een aantal steunreducties. Deze betroffen een reductie van 36% van de douanetarieven uit te voeren in een periode van 6 jaar (met de periode 1986-1988 als referentie), een vermindering met 36% van de exportsubsidies en met 21% van het volume gesubsidieerde landbouwproducten dat wordt uitgevoerd (eveneens in een periode van 6 jaar met 1986-1988 als referentie). Daarnaast werd overeengekomen dat de EG een minimumtoegang voor de invoer van landbouwproducten zou toestaan die gelijk is aan 5% van de EG-consumptie. In ruil daarvoor zouden voor een periode van 6 jaar geen betwistingen meer plaatsvinden over de verenigbaarheid van het EG-landbouwbeleid met de GATT-bepalingen (d.i. de zgn. *peace-clausule*). Ook zou de directe inkomenssteun aan landbouwers (die met de reeds vermelde land-

bouwhervorming in 1993 werd doorgevoerd) niet aan reductie blootgesteld worden. Tegen het akkoord rees al snel verzet. Aanvankelijk bleef dit beperkt tot de landbouworganisaties maar toen Frankrijk dreigde haar veto te gebruiken (in de lijn van het Akkoord van Luxemburg gezien overeenkomstig art. 113 EEG slechts een gekwalificeerde meerderheid nodig was), was het hek van de dam. Andere lidstaten die betwijfelden dat de Commissie binnen haar onderhandelingsmandaat was gebleven, sloten zich bij het verzet aan. Op de zgn. Jumbo-Raad van 20 september 1993 slaagden de lidstaten er uiteindelijk in een gemeenschappelijke houding aan te nemen. Daarin werd het Blair House Akkoord aanvaard mits er enkele wijzigingen in werden aangebracht (iets wat de Amerikanen altijd hadden geweigerd). Enkele van die wijzigingen kreeg de EU dan toch gedaan. Zo werd de referentieperiode van de steunreducties gelegd op 1986-1990 (1986-1992 voor rundvlees) zodat de Unie slechts later met de reducties zou moeten beginnen. Tevens werden de periode van de peace-clausule verlengd van zes naar negen jaar. Tevens werden de reducties niet verrekend op elk landbouwprodukt maar wel op elke produktcategorie waardoor lagere reducties voor het ene produkt gecompenseerd kunnen worden door hogere reducties voor een ander. Wat vooral Frankrijk wel moest slikken, was het behoud van de verplichte verlaging met 21% van de hoeveelheid gesubsidieerde landbouwprodukten die uitgevoerd worden. Dit is opvallend omdat dit de belangrijkste reden was waarom dit land, hierin gesteund door vele anderen op de Heizelconferentie in december 1990 het eindakkoord verwierp.

Het tweede dossier dat de Uruguay Ronde dreigde te verlammen en dat, anders dan voor landbouw, pas in de laatste maanden van 1993 opdoek, was de bescherming van de eigen audio-visuele cultuurprodukten. De Amerikanen, die reeds 80% van deze markt in Europa beheersen, eisten een verdere liberalisering ervan. De meeste EU-lidstaten wilden echter in het GATT-akkoord een culturele uitzonderingsclausule (of culturele specificiteit) opgenomen zien (Kerremans, 1994). Die zou moeten toelaten dat culturele redenen (hoe vaag ook) ingeroepen zouden kunnen worden voor de bescherming van de eigen markt. Opnieuw speelde Frankrijk hierin de eerste viool. Uiteindelijk slaagde de EU er gedeeltelijk in haar slag thuis te halen. Hoewel geen uitzonderingsclausule in het Akkoord opgenomen wordt, is de markt van de audiovisuele diensten voorlopig niet onderworpen aan de verplichting tot liberalisering.

Het is door de akkoorden over landbouw en over audio-visuele diensten, beiden akkoorden waarin de EU en de VS de belangrijkste onderhandelingspartners waren, dat op 15 december 1993 een volledig akkoord voor alle dossiers van de Uruguay Ronde mogelijk werd. Dat daarmee geen einde kwam aan de discussies daarover blijkt nu. Binnen de EU wordt een strijd uitgevochten rond de vraag of alleen de EU of ook de lidstaten het akkoord moeten ratificeren. Ingeval van het laatste zouden de lidstaten immers bij de uitvoering van het akkoord betrokken worden, iets waarover er bij de Commissie en het Europese Parlement argwaan bestaat.

X. Monetair beleid

In 1992 werd het Europees Monetair Systeem opgeschrikt door een ernstige monetaire crisis. Sindsdien viel het EMS ten prooi aan herhaaldelijke speculatiegolven. In 1993 was het niet anders. Ook in dat jaar volgde de ene crisis de andere op en bleef de schade voor het EMS niet tot enkele muntaanpassingen beperkt. De oorzaken van de speculatiegolven waren in 1992 echter anders dan in 1993. Terwijl in het eerste geval het Franse referendum over het Verdrag van Maas-

tricht en de daaruitvolgende grote onzekerheid over de kansen van een economische en monetaire unie als belangrijkste oorzaken kunnen worden aangeduid, zat het probleem in de crisis van 1993 veel dieper. Daar ging het over economische divergentie en de daaruit resulterende noodzaak aan een divergente monetaire politiek tussen Duitsland en de rest van Europa. De monetaire crisis vond dan ook paradoxaal genoeg zijn belangrijkste oorzaak in de economische heropleving in Duitsland in de lente van 1993.

In de winter van 1993 werd Duitsland, net zoals de andere landen van de EU, geconfronteerd met een zware economische recessie en een snelle toename van de werkloosheid. Daardoor groeide de hoop bij beleggers dat de Bundesbank haar rente zou doen dalen. Dit zou immers investeerders stimuleren en het risicoloze beleggen ontmoedigen. Tevens zou de consumptie toenemen en het sparen onaantrekkelijker worden. De Bundesbank gaf evenwel geen krimp. Uit schrik voor inflatie (die als gevolg van de Duitse hereniging al iets te hoog lag) bleef de bank voet bij stuk houden (Pfister, 1993: 711-717). De lichte economische heropleving van de lente van 1993 kelderde dan ook elke hoop op een renteverlaging die de rest van de EU zo broodnodig had. Daar lag de inflatie immers veel lager en was er voldoende ruimte (en noodzaak) om nieuwe (monetaire) zuurstof in de economie te blazen. Het gevolg was dan ook dat terwijl de economische perspectieven in deze lidstaten eerder somber waren het aantrekkelijk bleef te beleggen in Duitse markten. Andere munten (waaronder de Belgische en de Franse frank en de Deense kroon) kwamen daardoor onder zware druk te staan (Lambrechts & Lovens, 1993). Speculaties over mogelijke devaluaties of erger nog, over het ineensinken van het EMS (omdat de monetaire solidariteit tussen Duitsland en Frankrijk op de tocht kwam te staan) wakkerden de speculatiewoede aan. De nationale banken trachtten daaraan tegengewicht te bieden door op de markten te interveniëren: zwakke munten werden met sterke Duitse markten aangekocht. Speculanten zagen zich daardoor gegarandeerd van een afzet van hun zwakke munten. Op die manier werd een spiraal van speculatie, interventie en nieuwe speculatie op gang gebracht. Speculanten verkochten hun zwakke munten tegen Duitse markten, verkochten deze daarna tegen (de steeds goedkoper wordende) zwakke munten die ze daarna tegen een betere koers (want binnen de 2.25%-marge van het EMS) aan de interveniërende nationale banken kwijt konden. Niet alleen leidde dit tot een aantasting van de monetaire reserves van deze banken maar ook tot een vorm van geldcreatie (van Duitse markten) die het gevaar op inflatie vergrootte. Toen de Bundesbank eind juli 1993 besliste een lang verhoopte renteverlaging niet door te voeren, was het hek van de dam. De speculatie raasde als een vernietigende golf over de munten van het EMS. Munten die zich de voorgaande jaren als sterke munten hadden weten te profileren (zoals de Belgische en de Franse frank) werden in die stroom meegesleurd. Een politieke reactie kon niet uitblijven. Na een marathonvergadering bereikten de ministers van economie en financiën van de EG een akkoord over de oplossing van de crisis. Volgens velen houdt dit de feitelijke (maar tijdelijke) ontbinding van het EMS in (Pfister, 1993: 715-716; Walter, 1994: 31-33). De fluctuatiemarges binnen het EMS werden opgetrokken van 2.25% naar 15%. Daardoor werd het systeem van quasi-vaste wisselkoersen verlaten. Voor speculanten betekende dit dat de risico's van speculatie groter werden. Nationale banken moeten nu immers maar interveniëren wanneer een munt op een -15%-bodemkoers (t.o.v. de sterkste munt) terechtkomt. De aanpassing van het EMS genereerde ook het beoogde effect. Langzaam maar zeker keerde de monetaire rust weer en slaagden verschillende nationale banken erin hun munten binnen de oude 2.25%-marges te houden. Het negatieve effect van de EMS-crisis op de kansen op een economische en

monetaire unie tegen het einde van deze eeuw bleek dan ook kleiner dan aanvankelijk gevreesd werd.

XI. Conclusie

Een jaar vormt nooit een geheel op zich maar is steeds een schakel in een langere tijdsketting. 1993 was daarom voor de Europese Unie het jaar van het langzame herstel van de grote tegenslagen van 1992. Maar dat herstel situeert zich eigenlijk maar in de laatste drie maanden van dat jaar. Na de monetaire crisis kwam een relatieve stabiliteit, na de economische recessie doken de eerste bescheiden tekens van herstel op. Na de lange onzekerheid over de ratificatie van Maastricht zag de Unie het levenslicht. Na een lange patstelling over de Uruguay Ronde bleek daarover een akkoord mogelijk. 1994 geeft voorlopig aan dat het herstel dat toen werd ingezet langzaam maar zeker gecontinueerd wordt. Dat zal ook nodig blijken te zijn wanneer de Unie begin 1995 een Unie van vijftien of zestien lidstaten wordt. Dan moet immers vermeden worden dat ze door interne tegenstellingen en problemen volledig verlamd wordt.

Summary: From Anti-climax to Slow Recovery: the European Union in 1993

After the disappointments of 1992, however a year that engendered a lot of expectations, it was not difficult for the European Union to perform better in 1993. But even then, the European Union has not been spared from serious difficulties. The economic recession raged through the old continent as never before and the stability and the survival of the ERM came under severe pressure. Only the last three months seemed to provide the first indications of a slow recovery. The Maastricht Treaty came finally into force, monetary stability came back and the first signs of the end of the recession showed-up. In the light of the serious political and institutional burdens of the enlargement of 1995, one can only hope that this recovery will continue further.

XII. Referenties

BUNDESVERFASSUNGSGERICHT (1993), "Vertrag von Maastricht über die Europäischen Union verfassungsgemäß", in: *Europäischen Grundrechten Zeitschrift*, Vol. 20, 1993, n° 17, 18. Oktober 1993, pp. 429-446

COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (1993a), *Bulletin van de Europese Gemeenschappen*, Luxemburg, Bureau voor Officiële Publicaties van de EG, delen 1 t.e.m. 12

COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (1993c), "Vijfde Jaarlijkse Verslag over de Werkgelegenheid in Europa", in: *COM-documenten*, COM (93) 238

COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (1993d), "Groenboek over het Sociaal Beleid van de Gemeenschap", in: *COM-documenten*, COM (93) 531

COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (1993b), "Witboek omtrent Groei, Concurrentievermogen en Werkgelegenheid", in: COM-documenten, COM (93) 700

COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (1994), *Zevenentwintigste Algemeen Verslag over de Werkzaamheden van de Gemeenschap, 1993*, Luxemburg, Bureau voor Officiële Publicaties van de EG,

HOOGHE, L. (1993), "European Community Politics and Policies in 1992. A Review", in: *Res Publica*, Politiek Jaarboek 1992, Vol. XXXV, n° 3/4, pp. 388-444

KERREMANS, B. (1994), "De Uruguay Ronde van de GATT: eindpunt van de traditionele handelsdiplomatie?", in: *Internationale Spectator*, Vol. XLVIII, n° 7/8, pp. 374-380

LAMBRECHTS, M., LOVENS, P. (1993), *Monnaies en Crise: le SME, le dollar et les spéculateurs*, Bruxelles, Editeco,

PFISTER, J. (1993), "Ist das Europäischen Währungssystem am Ende? Die Beschüsse vom 2. August 1993", in: *Europa Archiv*, Vol. 48, n° 24, pp. 711-717

WALTER, N. (1994), "Der Kollaps des EWS - Konsequenzen für den Maastricht-Prozess", in: *Integration*, Vol. 17, n° 1, pp. 31-33